

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Idit Perelmuter

pt. *Educational Situations of Bilingual Students with Learning Disabilities at School Hand in Hand. The Case Study*,
przygotowanej pod kierunkiem naukowym
dr hab. Danuty Kopec, prof. UAM

Review of the doctoral dissertation of Idit Perelmuter, M.A., entitled
Educational Situations of Bilingual Students with Learning Disabilities
***at School Hand in Hand. The Case Study*,**
prepared under the scientific supervision of
Danuta Kopec, Ph.D. hab., UAM Associate Professor

Please comment on whether the candidate has adequately surveyed literature relevant to the thesis

Kandydatka odpowiednio przeprowadziła kwerendę literatury przedmiotu związanej z tematem pracy *Educational Situations of Bilingual Students with Learning Disabilities at School Hand in Hand. The Case Study*. Poddaną analizie obszerną i zróżnicowaną literaturę cechuje interdyscyplinarne podejście oraz rzetelność i komplementarność. Autorka korzysta zarówno z monografii naukowych, prac zbiorowych, jak i aktualnych artykułów z wysokopunktowanych czasopism naukowych z obszaru nauk humanistycznych i społecznych. Na uwagę zasługuje ponadto komparatystyczne podejście do studiów teoretycznych, zagadnień metodologicznych oraz rezultatów dotychczasowych badań dotyczących trudności w uczeniu się przejawianych przez uczniów dwujęzycznych – prezentowanych w literaturze izraelskiej, polskiej i europejskiej.

The candidate has appropriately conducted the survey of the literature pertaining to the thesis *Educational Situations of Bilingual Students with Learning Disabilities at School Hand in Hand. The Case Study*. The analysed extensive and diverse literature is characterized by an interdisciplinary approach, reliability and complementarity. The author uses scientific monographs, collective studies, as well as current articles in major academic journals in the field of humanistic and social sciences. What additionally deserves due attention is a comparative approach to theoretical studies, methodological issues and the results of the existing research on learning difficulties of bilingual learners – presented in the Israeli, Polish and European literature.

Please comment on whether the candidate has demonstrated adequate skills in the gathering and critical analysis of information and report presentation

Kandydatka nabyła i zaprezentowała odpowiednie umiejętności w zakresie gromadzenia i krytycznej analizy informacji oraz prezentacji danych. Praca spełnia na wysokim poziomie wymogi dotyczące kompetencji pisarstwa naukowego. Autorka pracy wykazuje zarówno umiejętność podejścia analitycznego, jak i podejścia syntezującego w doborze i interpretacji treści badawczych. Stosuje ponadto zróżnicowane formy ujęcia treści, zwłaszcza uzyskanych wyników badań, m.in. w postaci bardzo przejrzystych tabel i schematów.

The candidate has acquired and presented appropriate skills in collecting and critical analyzing of the information, as well as in presenting the data. The thesis meets the requirements of high competence in academic writing. In the thesis, the author presents both her analytic skills and a synthesizing approach to the selection and interpretation of the research contents. Moreover, she uses diversified forms of capturing the contents, especially the obtained research results, such as clearly presented tables and figures.

Has the candidate demonstrated the capacity to conceive, design and carry to completion independent research?

Kandydatka wykazała się na wysokim poziomie zdolnością do podejmowania, projektowania i przeprowadzenia samodzielnych badań w obszarze nauk humanistycznych i społecznych. Umiejętnie posługuje się strategią analiz jakościowych. W swoich analizach niczego nie izoluje, badaną rzeczywistość postrzega jako pragmatyczny łańcuch zależności genetycznych, funkcjonalnych lub strukturalnych. Stara się nie tylko wyeksponować ich naturę, lecz także ocenić ich znaczenie realne, rzeczywiste i potencjalne. Jest to cenna cecha badaczy wnikliwych, o nieskrępowanych właściwościach zmysłu analitycznego, śmiałego w hipotezach. Uważam, że to pozytywny rys postawy badawczej Kandydatki.

The candidate has shown her high level capacity to undertake, design and carry out independent research in the field of humanistic and social sciences. She equally well handles the strategy of qualitative analyses. She does not isolate anything in her analyses, viewing the examined reality as a pragmatic chain of genetic, functional or structural dependencies. She does not only try to expose their nature, but also to assess their real and potential significance. This is a valuable trait of insightful researchers, with an uninhibited analytic sense and a boldness of hypothesizing. I think this is a positive quality of the candidate's research attitude.

Has the candidate made a substantial, original and significant contribution to the knowledge or understanding in the field of study?

Kandydatka wniosła istotny i znaczący wkład w dziedzinę nauk społecznych, a przede wszystkim w dyscyplinę pedagogiki i jej subdyscyplin: pedagogiki porównawczej, międzykulturowej, specjalnej, szkolnej i dydaktyki. Wysoko oceniam ogólną wiedzę teoretyczną Autorki z zakresu pedagogiki i nauk pokrewnych oraz Jej osobiste zaangażowanie i podjęty trud badawczy. Rozprawa może stać się cennym źródłem informacji dla badaczy i praktyków zainteresowanych problematyką sytuacji edukacyjnej uczniów dwujęzycznych z trudnościami w uczeniu się i jej znaczenia dla samego ucznia, rodziców, kadry pedagogicznej, szkoły i systemu oświaty, na przykładzie Izraela. Ponadto lektura pracy pozwala na poznanie wprawdzie z konieczności cząstkowego, ale wielostronnego oglądu złożonych zagadnień tej problematyki. Zebrane informacje skłaniają do refleksji i mogą być inspiracją do szerszych i bardziej pogłębionych studiów komparatystycznych i badań. Praca wnosi istotny wkład w projektowanie polityki zarówno izraelskiego, jak i polskiego systemu edukacji i innych systemów edukacji na świecie, w odniesieniu do uczniów dwujęzycznych (i wielojęzycznych), jak i uczniów dwujęzycznych z trudnościami w uczeniu się. Opracowany przez Kandydatkę model funkcjonowania szkoły dwujęzycznej w Jerozolimie może być wykorzystany w innych krajach, szczególnie w tworzeniu programów, warsztatów i zajęć dla rodziców uczniów dwujęzycznych z trudnościami w uczeniu się.

The candidate has made a substantial and significant contribution to the field of social sciences, first of all to the discipline of pedagogy and its subdisciplines: comparative, intercultural, special, school pedagogy, as well as didactics. I highly assess the candidate's general theoretical knowledge of pedagogy and related sciences, as well as her personal engagement and undertaken research efforts. Her dissertation may become a valuable source of information for researchers and practitioners interested in the situation of bilingual learners with learning difficulties and its significance for learners themselves, their parents, pedagogical staff, school and the educational system – exemplified by Israel. Additionally, the dissertation enables one to familiarize with – out of necessity – only a partial, but multisided, overview of this complex subject matter. The collected information makes one reflect and might inspire to more extensive and deeper comparative studies. The work makes a significant contribution to the policy design of both the Israeli and Polish educational systems and other systems of education worldwide, in relation to bilingual (and multilingual) learners and bilingual students with learning disabilities. The model of functioning of a bilingual school in Jerusalem developed by the candidate can be used in other countries, especially in the creation of programs, workshops and classes for parents of bilingual students with learning difficulties.

Please comment on the quality of the publications within the body of the thesis (if applicable)

Rozprawa doktorska spełnia stosowne wymagania ustawowe. Jest oryginalną pracą naukową wnoszącą znaczny wkład w rozwój współczesnej pedagogiki i edukacji. Jej niezaprzeczalnym walorem są teoretyczne i metodologiczne badania postrzegania zarówno dziecka dwujęzycznego i jego otoczenia, jak i dziecka dwujęzycznego z trudnościami w uczeniu się i jego środowiska, na przykładzie Izraela. Są to badania bardzo rzadko podejmowane w naukach humanistycznych i społecznych, i w związku z tym – warte upowszechnienia. W ocenianej pracy dostrzegam umiejętność naukowej analizy, problematyzowania rzeczywistości, poprawnie skonstruowane koncepcje badawcze – świadczące o dojrzałości naukowej Doktorantki. Potwierdza to Jej wysoki poziom zaangażowania naukowo-badawczego oraz systematyczne „dorastanie” do samodzielności naukowej.

The doctoral thesis fulfils the adequate statutory requirements. It is an interesting scientific work, substantially contributing to the development of modern educational science. Its undeniable value are the theoretical and methodological studies on viewing a bilingual child and their environment, as well as a bilingual child with learning difficulties and their environment as exemplified by Israel. These are the studies that are very rarely undertaken in humanistic and social sciences and, therefore, worth disseminating. In the reviewed work, I can notice the skill of scientific analysis, a problem – based arrangement of the reality, correctly constructed research concepts, which all suggest the candidate’s research maturity. This is also confirmed by her deep scientific engagement and systematic “growing up” to research independence.

Please comment on the strengths and weaknesses of the thesis and any amendments which may be necessary. Your advice will be used to assist the candidate to improve the thesis content and presentation. For this reason, detailed comments are appreciated

Przedłożona do recenzji praca doktorska ma charakter obszernego, liczącego 409 stron opracowania o charakterze teoretyczno-empirycznym. Za pozytywną i wysoką oceną recenzowanej pracy przemawia:

- podjęcie ważnego społecznie i edukacyjnie zagadnienia dla współczesnej pedagogiki w zakresie pracy edukacyjnej z uczniem dwujęzycznym przejawiającym trudności w uczeniu się oraz jego środowiskiem rodzinnym,
- interdyscyplinarne ujęcie problematyki dwujęzyczności dziecka w wieku szkolnym i tym samym dostarczenie ważnych informacji o związkach między – z jednej strony – licznymi

- uwarunkowaniami (m.in. psychologicznymi, socjologicznymi, socjolingwistycznymi, kulturowymi), a – z drugiej strony – możliwościami wsparcia edukacyjnego,
- (re)interpretacja Urie Bronfenbrennera ekologicznej teorii rozwoju jednostki w środowisku, z uwzględnieniem trzech systemów: mikrosystemu, makrosystemu i chronosystemu oraz kontekstu społecznego, (wielo)kulturowego i edukacyjnego,
 - uchwycenie zmian zachodzących w zakresie tradycyjnych i współczesnych metod kształcenia i pracy edukacyjnej z uczniem dwujęzycznym z trudnościami w uczeniu się na przykładzie Izraela,
 - opracowanie wielostronnego modelu funkcjonowania szkoły dwujęzycznej, z uwzględnieniem podejścia CLIL (*Content and Language Integrated Learning*) i zasady 4C (wiedzy, komunikacji, poznania i kultury), polegającego na zintegrowaniu języka i przedmiotu, obejmującym elementy różnorodnych metod edukacyjnych, takich jak: dwujęzyczność, immersja, nauczanie bilingwalne, rozszerzone programy językowe,
 - poprawne wykorzystanie w badaniach własnych podejścia ilościowego z jego elementami teoretycznymi, przedmiotowymi i organizacyjnymi.

Oceniając rozprawę doktorską, najpierw odniosę się do kwestii ogólnych – wartości podjętego tematu oraz struktury treści, a w dalszej części skupię się na zagadnieniach szczegółowych oraz sformułowaniu konkluzji końcowej.

W ocenie wartości podjętego tematu pracy należy – po pierwsze – podkreślić znaczenie jego aktualności w kontekście zachodzących przemian w szkolnictwie izraelskim i wzroście zainteresowania edukacją dzieci dwujęzycznych. Po drugie – Autorka rozprawy przeprowadziła badania własne w Izraelu, w kraju zróżnicowanym kulturowo i rozwijającym się, w którym dopiero zaczyna włączać się nowoczesne metody pracy z uczniami dwujęzycznymi z trudnościami w uczeniu się do edukacji. Tym samym uzyskane rezultaty badań i ich porównanie z danymi pozyskanymi z badań dotychczas prowadzonych w tym zakresie w innych krajach, w tym w Polsce, wypełniają swoistą „lukę” w określeniu możliwości i szans oraz ograniczeń sytuacji edukacyjnej dzieci dwujęzycznych z trudnościami w uczeniu się i jej znaczenia dla ucznia, rodziców, szkoły i systemu oświaty danego kraju. Po trzecie – doktorantka w sposób syntetyczny, w kontekście m.in. transformacji społecznych, kulturowych, ekonomicznych i demograficznych, wskazała na swoiste „braki” w zakresie przygotowania i realizowania programów wspierających zarówno uczniów dwujęzycznych z trudnościami w uczeniu się, jak i kształcenia nauczycieli w tym zakresie. Po czwarte – w przypadku spraw podjętych w studiach i badaniach, których wyniki przedstawione są w pracy doktorskiej, jest to

szansa na wzbogacenie wiedzy o ważnych uwarunkowaniach działalności edukacyjnej podejmowanej w sektorze szkolnictwa podstawowego krajów rozwijających się oraz o potrzebach społecznych, kulturowych i edukacyjnych młodych uczących się w tych krajach. To powinno w konsekwencji sprzyjać ulepszaniu praktyki edukacyjnej. Na podstawie dotychczasowych poczynań oraz zamierzeń Autorki sądzić można, że szanse te zostaną wykorzystane i przyniosą wartościowe rezultaty poznawcze i pożyteczne sugestie praktyczne. W tym kontekście postrzegam pracę jako oryginalną i wnoszącą nowe, ważne wątki w rozwój pedagogiki porównawczej, międzykulturowej, specjalnej, szkolnej i dydaktyki jako subdyscyplin pedagogiki.

Struktura pracy ma uporządkowany, poprawny układ, typowy dla opracowań naukowych o charakterze empirycznym, zawierający część teoretyczną, metodologiczną i empiryczną. Rozprawa składa się ze spisu schematów i tabel, streszczenia, wprowadzenia, dziewięciu rozdziałów merytorycznych oraz obszernej bibliografii.

Praca stanowi zamkniętą całość, ukazującą poprawność warsztatową i merytoryczną Autorki, układ jest logiczny i komplementarny. Problemową strukturę części teoretycznej rozprawy uznaję za udaną i zarazem rzadko spotykaną w tego typu pracach awansowych, umożliwiającą wnikliwemu Czytelnikowi prowadzenie własnego dyskursu wobec narracji zaproponowanej przez Autorkę. Doktorantka, dzięki bardzo rzetelnej znajomości interdyscyplinarnej i adekwatnej do analizowanych problemów literatury przedmiotu, w umiejętny sposób dobrała spójne teorie i modele teoretyczne.

W ramach akademickiej dyskusji proponuję – przygotowując np. pracę do druku – aby w założeniach teoretycznych i metodologicznych badań własnych uwzględnić również perspektywę konstruktywistyczną, akcentującą w procesie kształcenia aktywność uczącego się, w wyniku której podmiot buduje swoją rzeczywistość edukacyjną. Uczący się aktywnie konstruuje swoją wiedzę, a nie przyswajają jej jako przekazywanej przez nauczycieli, gdyż ludzie nie są rejestratorami informacji, lecz *budowniczymi* struktur własnej wiedzy (Bruner, 1996; Lunenburg, 1998). Ten sposób rozumienia uczenia się sięga korzeniami do myśli Johna Dewey'a, Lwa S. Wygotskiego, Georga Kelly'ego oraz Jerome S. Brunera teorii konstruktów osobistych, ujmujących wiedzę jako formę umysłowej reprezentacji, jako konstrukcję ludzkiego umysłu (Shapiro, 1994; Report, 2014). Podejście to jest szczególnie przydatne w interpretacji uczenia się dziecka dwujęzycznego (Mehisto, Marsh, Frigols, 2008), rozumianego jako uczestniczenie w konstruowaniu społecznego świata oraz wspólnej kultury.

Poszukując modelu współczesnej szkoły sprzyjającej rozwojowi zarówno jednostki, jak również społeczeństwa czy danej społeczności – proponuję np. zwrócić uwagę na koncepcję

szkoły jako organizacji uczącej się, opracowanej na bazie teorii zmiany, teorii organizacji oraz teorii otwartych systemów. Koncepcja szkoły jako organizacji, czy kultury uczącej się (w rozumieniu J.S. Brunera) zakłada nie tylko rozwój samej instytucji oraz dostosowanie się do środowiska jej funkcjonowania, ale także transgresję, czyli wychodzenie poza ustanowione dotąd granice działania. Głównym obszarem dokonywania zmiany staje się kultura szkoły. Może ona przejawiać się na trzech różnych poziomach: transracjonalnym (metafizycznego pojmowania wartości, formowanych na bazie wierzeń i przekonań), racjonalnym (postrzegania wartości w kontekście norm, zwyczajów, oczekiwań, standardów społecznych) oraz subracjonalnym (osobistych doświadczeń, preferencji, mających swe źródła w emocjach o charakterze podstawowym, bezpośrednim, afektywnym i behawioralnym). Inicjatywa, kreatywność i postęp, jako podstawowe wyznaczniki kultury szkoły, mogą zostać wyzwolone tylko wtedy, gdy szkoła sama stanie się jednostką doskonalenia edukacyjnego, uwzględniającego rzeczywiste potrzeby dzieci i rodziców, wraz z rozwijaniem poczucia ich sprawstwa w sprawach dotyczących szkoły, celów edukacyjnych, a także dialogową strategię kształcenia, refleksyjność oraz poczucie zadowolenia z życia. Szkoła sama kieruje procesem zmiany, co wymaga korzystania z ewaluacji na różnych poziomach organizacji. Obok autoewaluacji, ważna jest także ewaluacja zewnętrzna, umożliwiająca prowadzenie dialogu ze środowiskiem zewnętrznym. Takie podejście i rozumienie szkoły wydaje się szczególnie przydatne w środowiskach wielokulturowych i w odniesieniu do pracy edukacyjnej z uczniami dwujęzycznymi (wielojęzycznymi).

Z zaprezentowanych w pracy analiz wyłania się dobrze udokumentowane, wartościowe z punktu widzenia nauk społecznych komparatystyczne ujęcie problematyki sytuacji edukacyjnej uczniów dwujęzycznych z trudnościami w uczeniu się, na przykładzie Izraela. Mocną stroną rozprawy jest również osadzenie wyników badań własnych w strukturach wiedzy już ugruntowanej i opisanej w literaturze przedmiotu. Świadczy to nie tylko o umiejętności Doktorantki w zakresie dokonywania gruntownych analiz, ale także o wartości samych badań.

Rozprawa doktorska mgr Idit Perelmutter jest pierwszą, bądź należy do nielicznych tego typu prac prezentujących tak wnikliwy dyskurs naukowy o możliwościach edukacji uczniów dwujęzycznych z trudnościami w uczeniu się, na przykładzie Szkoły Stowarzyszenia Hand in Hand w Jerozolimie. Z perspektywy aktualnych wydarzeń gospodarczo-ekonomicznych i społeczno-kulturowych zachodzących w Europie i na świecie, w kontekście m.in. procesów migracyjnych, praca nabiera jeszcze większego znaczenia – ukazuje rzeczywisty związek edukacji dwujęzycznej z szansami życiowymi młodych uczących się oraz reprodukcją systemów społecznych. Upomina się również pośrednio o edukację międzykulturową, bowiem

doświadczenia społeczne i praktyka życia codziennego potwierdzają z jednej strony – ciągłą potrzebę otwierania się na inne społeczności i ich kultury, i tym samym potrzebę realizacji rzetelnej edukacji międzykulturowej na każdym etapie wychowania i kształcenia.

Jestem przekonana, że doświadczenia nabyte podczas zbierania materiałów do napisania niniejszej pracy, pozwoliły Autorce zauważyć wyzwania i zadania w zakresie edukacji szkolnej i międzykulturowej, tak istotne i ważne do podjęcia w swoim środowisku. Warto/należy – moim zdaniem – opublikować dysertację, gdyż brakuje w literaturze przedmiotu tego typu opracowań o wyraźnych walorach aplikacyjnych i tak dogłębnie analizujących społeczne funkcje edukacji szkolnej w Izraelu oraz sytuację uczniów dwujęzycznych z trudnościami w uczeniu się.

Przypisy

- Bruner J. S. (1996), *The culture of education*. London Harvard University Press, Cambridge.
- Lunenburg F. C. (1998), Constructivism and technology: instructional designs for successful education reform. *Journal of Instructional Psychology*, Vol. 25, No. 2.
- Mehisto P., Marsh D., Frigols M.J., (2008), *Uncovering CLIL: Content and Language Integrated Learning in Bilingual and Multilingual Education*. Macmillan, Oxford.
- Marshall J. (2014), *Introduction to comparative and international education*. Sage Publications Ltd, Los Angeles – London – New Delhi – Singapore – Washington.
- Shapiro B. L. (1994), *What children bring to light. A constructivism perspective on children's learning in science*. Teachers College Press, New York.

The submitted Ph.D. thesis is an extensive (comprising 409 pages) theoretical-empirical study. My positive and high assessment of the reviewed thesis is justified by:

- taking up a socially and educationally important issue for modern pedagogy in the field of educational work with a bilingual student with learning difficulties and their family environment,
- interdisciplinary approach to the issue of bilingualism of a school-aged child and thus providing important information about the relationships between – on the one hand – numerous conditions (including psychological, sociological, sociolinguistic, cultural ones), and – on the other hand – the possibilities of educational support,
- (re)interpretation of Urie Bronfenbrenner's ecological systems theory of the individual's development in the environment, taking into account three systems: microsystem, macrosystem and chronosystem as well as the social, (multi)cultural and educational context,

- capturing the changes taking place in the field of traditional and modern methods of teaching and educational work with a bilingual student with learning difficulties as exemplified by Israel,
- development of a multilateral model of functioning of the bilingual school, taking into account the CLIL (Content and Language Integrated Learning) approach and the 4C principle (content, communication, cognition and culture), consisting in integrating language and subjects and including elements of various educational methods, such as: bilingualism, immersion, bilingual learning, extended language programs,,
- correct use of the quantitative approach in the own research with its theoretical, subject-related and organizational elements.

In my evaluation of the thesis, the general issues will be referred first – the value of the undertaken subject and the structuring of the contents, which will be followed by detailed issues and the final conclusion.

What should be emphasized first while assessing the value of the undertaken subject is its huge topicality in the context of the changes in the Israeli school education and the increasing interest in education of bilingual children. Secondly, the author conducted her own research in Israel, a culturally diverse and developing country, in which modern methods of working with bilingual students with learning difficulties have just been launched in education. This means that the obtained research results and comparing them to the results obtained in the research carried out so far in other countries, including Poland, fill a specific “gap” in defining the possibilities and opportunities as well as limitations of the educational situation of bilingual children with learning difficulties and its importance for the learner, parents, school and the educational system of a particular country. Thirdly, in the context of social, cultural, economic and demographic changes, the candidate has indicated – in a synthetic way – certain “shortages” in the preparation and implementation of the programmes which support bilingual students with learning difficulties, as well as teacher training programs in this field. Fourthly, the issues undertaken in the candidate’s research and its presented results are a chance for enriching the knowledge concerning important determinants of educational activity in the sector of education in developing countries, as well as social, cultural and educational needs of learners in these countries. This should result in improving educational practice. On the basis of the author’s past undertakings and her intentions, it can be judged that these opportunities will be seized and will bring about valuable cognitive results and useful practical suggestions. In this context, I view this thesis as original and introducing new, important mo-

tifs into the development of comparative, intercultural, special, school pedagogy and didactics as subdisciplines of educational science.

The structure of the thesis is well-organized, correctly arranged and typical of scientific works of an empirical character – with the theoretical, methodological and empirical part. The dissertation consists of the list of diagrams and tables, the abstract, the introduction, nine substantive chapters and an extensive bibliography.

The work is a complete entity, showing the author's content-related and methodological aptness. The arrangement is logical and complementary. The problem-based structure of the theoretical part is, in my opinion, successful and, at the same time, rarely met in this type of academic dissertations – it enables insightful readers to conduct their own discourse alongside the narration suggested by the author.

Owing to her thorough familiarization with the interdisciplinary and adequate (to the analysed problems) expert literature, the candidate skilfully selected coherent theories and theoretical models.

Within the academic discussion, I can suggest – while, for instance, preparing the work for print – considering also the constructivist perspective, which highlights (in the educational process) the learner's activity, which results in the individual's building their educational reality. Learners actively construct their knowledge and do not absorb it as transmitted by teachers, because people are not recorders of information but *constructors* of the structures of their own knowledge (Bruner, 1996; Lunenburg, 1998). This way of understanding human learning is rooted in the thought of John Dewey, Lev Vygotsky, George Kelly and Jerome S. Bruner's theory of personal constructs, treating knowledge as a form of mental representation, as a construction of the human mind (Shapiro, 1994; Report, 2014). This approach seems particularly useful in the interpretation of a bilingual child's learning (Mehisto, Marsh, Frigols, 2008), understood as participation in constructing a social world and a common culture.

In search for a model of modern school which enhances the development of individuals, communities and societies, my suggestion is to draw attention to the concept of *school as a learning organization*, based on the theory of change, theory of organization and theory of open systems. The concept of school as a learning organization or culture (as understood by J.S. Bruner) assumes not only the development of the institution itself and the adjustment to the environment in which it functions, but also transgression – going beyond the so far established limits of activity. The main area of change is the culture of school. It may be manifested at three different levels: the transrational (a metaphysical understanding of values, based on beliefs and convictions), the rational (the viewing of values in the context of norms,

customs, expectations, social standards) and the subrational one (personal experiences and preferences which have their source in emotions of basic, direct and behavioural character). Initiative, creativity and progress, as the fundamental determinants of the culture of school, may be released only when school becomes a unit of educational improvement, taking into account children and parents' real needs and developing their feeling of self-effectiveness in school matters and educational goals, as well as the dialogue strategy of teaching, reflectivity and the feeling of satisfaction in life. School itself manages the process of change, which requires evaluation at various levels of organization. Apart from self-evaluation, external evaluation is important as well, as it enables the dialogue with the outer environment. This approach and understanding of school seems to be particularly useful in multicultural environments and in relation to educational work with bilingual (multilingual) learners.

What emerges from the analyses presented in the thesis is a well-documented and valuable for social sciences comparative approach to the issues of the educational situation of bilingual students with learning difficulties, as exemplified by Israel. Another strong point of the thesis is basing the results of the author's own research on the structures of such knowledge which is consolidated and described in expert literature. It confirms not only the candidate's skills in making thorough analyses, but also the value of the research.

Idit Perelmuter's doctoral dissertation is the first, or one of the very few works, which present such an insightful scientific discourse on the possibilities of educating bilingual students with learning difficulties, which is exemplified by the School Hand in Hand in Jerusalem. In the context of the current economic and sociocultural events taking place in Europe and worldwide, such as migration processes, the thesis is gaining even more significance – it shows the real dependence between bilingual education and life chances of learners or the reproduction of social systems. The work indirectly calls for intercultural education, as social experiences and daily practice confirm the permanent need for opening to other communities and their cultures and, at the same time, the need for implementing a reliable intercultural education at each educational stage.

I do believe that the experiences collected while accumulating the materials for this thesis allowed the author to notice the challenges and tasks in the field of school and intercultural education, the undertaking of which is so important in her environment. Warto/ należy – moim zdaniem – opublikować dysertację, gdyż brakuje w literaturze przedmiotu tego typu opracowań o wyraźnych walorach aplikacyjnych i tak dogłębnie analizujących społeczne funkcje edukacji szkolnej w Izraelu oraz sytuację uczniów dwujęzycznych z trudnościami w uczeniu się. In my opinion, this dissertation should be published, as there are no studies of

this type in the expert literature with obvious application values and such a thorough analysis of the social functions of school education in Israel and the situation of bilingual students with learning difficulties.

References:

- Bruner J. S. (1996), *The culture of education*. London Harvard University Press, Cambridge.
- Lunenburg F. C. (1998), Constructivism and technology: instructional designs for successful education reform. *Journal of Instructional Psychology*, Vol. 25, No. 2.
- Mehisto P., Marsh D., Frigols M.J., (2008), *Uncovering CLIL: Content and Language Integrated Learning in Bilingual and Multilingual Education*. Macmillan, Oxford.
- Marshall J. (2014), *Introduction to comparative and international education*. Sage Publications Ltd, Los Angeles – London – New Delhi – Singapore – Washington.
- Shapiro B. L. (1994), *What children bring to light. A constructivism perspective on children's learning in science*. Teachers College Press, New York.

Konkluzja/ Conclusion

Stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Idit Perelmuter pt. *Educational Situations of Bilingual Students with Learning Disabilities at School Hand in Hand. The Case Study*, przygotowana pod kierunkiem naukowym dr hab. Danuty Kopeć, prof. UMK spełnia ustawowe warunki związane z nadawaniem stopnia doktora w dziedzinie nauk społecznych i wnioskuję o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów postępowania zmierzającego do nadania jej stopnia doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.

I declare that the doctoral dissertation of Idit Perelmuter, M.A., entitled *Educational Situations of Bilingual Students with Learning Disabilities at School Hand in Hand. The Case Study*, prepared under the scientific supervision of Danuta Kopeć, Ph.D. hab, UAM Associate Professor, meets the statutory conditions related to awarding a doctoral degree in the field of social sciences and I am applying for admission of the PhD student to the further stages of the procedure aimed at conferring her a doctoral degree in the field of social sciences in the discipline of pedagogy.

